

FRĂMÎNTĂRILE RUFETAȘILOR DE LA SALINELE DIN TG. OCNA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

CONSTANTIN CUCIUC

Trecerea la capitalism este un proces revoluționar diferențiat, care se manifestă concret în forme și aspecte specifice fiecărui sector economic. La salinele din Tg. Ocna sistemul de producție capitalist a pătruns treptat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. „Anii 1908—1909 marchează începutul erei moderne pentru această salină”¹, notează inginerul A. Nemeșiu, director și monograf al minelor de la Tg. Ocna. În această perioadă a fost introdusă tehnica nouă, un nou procedeu de extracție, a fost reorganizată pe criterii științifice conducerea ocnei, au fost modificate relațiile în cadrul procesului de producție. Aceste transformări au afectat mult vechile drepturi și obligații ale lucrătorilor. Pe de o parte, schimbările înnoitoare impuse obiectiv și necesar dezvoltarea forțelor de producție, pe de altă parte tendințe de menținere a privilegiilor feudale și înrăutățirea vieții lucrătorilor au determinat intensificarea luptei sociale care îmbrăca forme variate începând cu simple proteste sau procese și ajungând pînă la momente de revoltă spontană.

Încă înainte de mutarea exploatării ocnelor de la Grozești la Tg. Ocna ele erau proprietate domnească. Domnul încredința exploatarea sării unui cămăraș, care trebuia să trimită anual vistieriei sumele convenite. Ocnele aduceau venituri mari, prețul arendării a crescut de la 300.000 lei vechi, cît era în 1785, la 1.700.000 lei vechi în 1851². În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea se extrăgeau anual în medie 17.000.000 kg sare ceea ce valora 1.530.000 lei noi³. După 25 aprilie 1828 ocnele trec din proprietate domnească în seama vistieriei Moldovei, administratorul general al ocnelor rămînînd mai departe cămărașul. Ales dintre cei mai mari boieri ai țării, avînd profituri mari de pe urma sistemului primitiv de ex-

¹ Ing. A. Nemeșiu, *Exploatările de sare Tg. Ocna*, Tg. Ocna 1936, p. 10.

² Idem, *Monografia Salinei Tg. Ocna* (studiu geologic și tehnic), extras din revista „C.A.M.”, nr. 4, 5, 6, București, 1943, p. 12.

³ *Ortensia Racoviță, Dicționar geografic al județului Bacău*, București, 1895, p. 468, și George Ion Lahovari, *Marele dicționar geografic al României*, vol. 5, București, 1902, p. 311.

tracție, cămărașul s-a împotrivit cu înverșunare introducerii sistemului de producție capitalist în exploatarea ocnelor, folosindu-se în acest scop și de întinsele relații pe care le avea în preajma domnului. „Lupta aceasta dintre protipendada ignorantă dar profitoare din funcțiile de cămărași, cinovnici etc. și inginerii de mine a făcut multă vîlvă în a doua jumătate a secolului trecut, determinînd demisia cu răsunset a D-lui inginer Matei M. Drăghiceanu din postul de inspector al salinelor ce ocupa pe acea vreme (1876)“⁴.

Lucrătorii de la ocnă erau oameni liberi. Inițial, domnitorii au încercat să folosească în mine pe locuitorii din satele vecine, dar randamentul fiind foarte scăzut au trecut repede și la folosirea ardelenilor și maramureșenilor, meșteri pricepuți în tăiatul sării. Temporar și în număr restrîns au lucrat în ocnă pînă în 1931 și condamnați, dar cu un regim special. La sfîrșitul secolului al XIX-lea după felul muncii pe care o efectua, lucrătorii de la salină erau : șavgăi (șalgăi)⁵ sau ciocănași tăietori de sare, lăturași care extrăgeau sarea la suprafață, curteni sau servitori care se ocupau cu meșteșuguri variate (făclieri, frînghierii, rotarii etc.) jitari, vizitii ș.a. Numărul lucrătorilor liberi folosiți în munca ocnii a crescut repede. În 1762 erau 225 de oameni, la 1800 pe vremea domniei lui Constantin Ipsilanti erau 300, în 1834 sub Mihail Sturza numărul lor ajunge la 682 oameni. În 1863 un proces verbal menționează 1009 lucrători în serviciul salinelor ; dintre aceștia erau „200 șavgăi (ciocănași), 80 curteni, împărțiți cîte 20 pe săptămîină de fac serviciul la administrație, 7 jitari, 17 pădurari, 10 lemnari, 21 fierari, 5 cărbunari, 7 ciocli, 20 mîglași, 24 surugii pentru caii crivacului, 618 lăcătuși“⁶. În 1899 erau 1161 rufetași dintre care : din Tg. Ocna 681, din Tg. Trotuș 151, din Vișoara 100, din Pîriul Boghii 58 și din Slănic 171⁷.

Toți lucrătorii liberi ai ocnelor formau rufetul. „Ocupația de rufetași se transmitea din tată în fiu, dar cei intrați în rufet nu-l mai puteau părăsi decît cu învoirea domnitorului“⁸. Rufetașii care nu se supuneau obligațiilor de muncă sau fugeau în alte ținuturi erau urmăriți, prinși și băgați cu forța în mină pînă își îndeplineau obligațiile. Drepturile și îndatoririle rufetașilor nu numai că se moșteneau din tată în fiu dar „se dădeau chiar de zestre mijlocind intrarea ginerelui în rufet“⁹. Rufetul era condus de ghirău. Ghirăul avea drepturi depline de conducere și pedeapsă asupra rufetașilor, fiind subordonat numai cămărașului. Rufetul era un sistem de organizare corporatist, conservator, care pentru cea de a doua jumătate a secolului trecut era depășit ; el juca însă un rol de seamă în sistemul de constrîngere a lucrătorilor salinei și de aceea unele încercări

⁴ Ing. A. Nemeșiu, *Exploatarea de sare Tg. Ocna*, p. 4.

⁵ De la Sónvágó, care înseamnă, în maghiară, tăietor de sare (só = sare, vágó = tăietor).

⁶ *Chestia domeniului Tîrgului Ocna*, București, 1900, p. 45.

⁷ *Ibidem*, p. 45—46.

⁸ Ing. A. Nemeșiu, *Monografia salinei Tg. Ocna*, p. 12.

⁹ *Ibidem*, *Exploatarea de sare Tg. Ocna*, p. 3.

de a-l desființa după 1880 au eșuat¹⁰. Rufetul a fost desființat abia în 1890, dar cu începere de la 1 aprilie 1892 este menționată reînființarea lui¹¹. În timp ce ghirăul avea împuterniciri executive asupra rufetașilor, cămărașul era și judecătorul delictelor de drept comun nu numai a lucrătorilor din saline, ci și a restului populației de pe domeniul ocnelor, trebuind să ceară consimțământul domnitorului doar pentru executarea pedepselor capitale. Începutul modernizării aparatului de stat, mai ales după 1859, făcea anacronică puterea despotică, abuzivă, a cămărașului și ghirăului, de aceea prin legea din iulie 1860 se prevede ca „direcțiunea exploatării în toate salinele vechi și noi să o aibă inginerii de mine”¹². Prin relațiile pe care le aveau însă în aparatul de stat cămărașii ocolesc aplicarea acestei legi pînă în aprilie 1881 cînd exploatarea salinelor trece în seama Regiei Monopolurilor Statului¹³.

Tăiatul sării în ocna a fost multă vreme considerată cea mai grea îndeletnicire. La zeci de metri adîncime, la lumina opaițelor cu seu topit sau a feștilor, sute de rufetași foloseau pînă la începutul secolului al XX-lea uneltele cele mai primitive: ciocanul de tăiat brazda de sare, penele, baroase și greutăți pentru bătutul brazdei etc. Aceasta necesita un efort deosebit, accidente erau numeroase, mulți se îmbolnăveau din cauza umezelii, frigului, prafului de sare, de aceea majoritatea lucrătorilor mureau de timpuriu. În amintirile sale, scriitorul Gh. Iordache, fost muncitor și apoi supraveghetor la ocna, descrie munca șavgăilor în preajma anului 1900, astfel: „munca era aproape primitivă așa că se cereau brațe multe de muncă: 100 sau 120 de ciocănași condamnați și liberi, 40 de extractori, 5 gurari, 20 de salahori pentru gater, 15 cioplitori de trunchiuri pentru plăci de sare etc. (aceasta într-un schimb); toată această lume nu putea extrage decît cel mult 10—12 vagoane de sare pe zi”¹⁴.

Pînă în 1868 exploatarea sării s-a făcut la Tg. Ocna ca și la celelalte mine din țară prin sistemul vechi numit de tehnicieni „exploatarea în formă de clopot”¹⁵. Acest procedeu s-a menținut în unele ocne de la Tg. Ocna pînă spre sfîrșitul secolului al XIX-lea. Sistemul consta în săparea unui puț pînă se pătrundea mai mulți metri în stîncă de sare, apoi excavația se lărgea treptat căpătînd forma unei pîlnii răsturnate (clopot), care ajungea pînă la un diametru de 50—60 metri, după care se continua cu pereți verticali atît cît se putea tăia în sare din cauza adîncimii sau a apelor de infiltrații. Din stîncă de sare operația detașării brazdelor se făcea prin ciocănire și bătăi ritmice, ciocănașii folosind cu măiestrie și clivajul zăcămintului. După tăiere, brazda era împărțită în blocuri aproape

¹⁰ *Chestia domeniului Tîrgului Ocna*, București, 1900, p. 32—33.

¹¹ Arhiva Salinei Tg. Ocna, dosar 69/1892, inventar 2, f. 8.

¹² Ing. A. Nemeșiu, *Exploatările de sare. Tg. Ocna*, p. 3.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Gh. Iordache, *Amintiri din viața unui om simplu*, p. 75 (manuscris în colecția autorului).

¹⁵ Ing. A. Nemeșiu, *Monografia Salinei Tg. Ocna*, p. 12.

regulate de 20—50 kg¹⁶. La suprafață sarea era scoasă prin puțul inițial: drobii așezați într-un burduf din piei de bivoli, sau într-o tașcă din frînghiile împletite, erau trasi afară cu un otgon gros (șufa) ce se înfășura la suprafață pe un crivac învîrtit de caii ocnii.

Pentru munca în ocnă sistemul remunerării multă vreme a îmbrăcat un caracter mixt. Pe de o parte șavgăii erau plătiți bănește: pînă în 1826 o anumită sumă de bani pentru fiecare drob tăiat, iar de la acea dată domnitorul Ioniță Sandu Șturza introduce leafa lunară fixă. În afară de aceasta, ei erau răsplătiți în numele domnului de către conducerea ocnii cu privilegiul, și multă vreme acestea au avut un rol preponderent în sistemul retribuției, constituind principalul mijloc de existență al rufetașilor. Astfel, domnitorul le recunoaște șavgăilor exclusivitatea monopolului vînzării vinului, a cărnii și pîinii în oraș, iar dacă vreun străin voia să deschidă dugheană în țîrg o putea face numai cu consimțămîntul bătrînilor și fruntașilor șavgăilor¹⁷. Șavgăii erau scutiți de bir și de corvezi către stat sau organele locale, iar după 1832 de armată. Cel mai important privilegiu erau însă acel referitor la pămîntul primit din domeniul ocnii și dreptul de a folosi pădurea și fînașurile pe de acest domeniu. Lucrătorii primeau atunci cînd se înscriau în rufet un lot de arătură. Cîndva loturile erau împărțite de ghirău în fiecare primăvară, treptat însă procedeul este abandonat și rufetașul deține locul pe viață, iar dacă la moarte vreunul din copii îi ia locul în rufet pămîntul rămîne multe generații în posesia aceluiași familii. Pe aceste pămînturi locuitorii și-au făcut sate, gospodării, au plantat vii și livezi, le lăsau moștenire, iar uneori chiar le vindeau.

Dezvoltarea comerțului, a pieței interne precum și necesități în legătură cu exportul au impus intensificarea exploatării ocnelor după Unirea Principatelor. Interesată de sporirea veniturilor, domnia încearcă să reglementeze extracția pe baze noi și științifice.

După 1860 se fac cercetări în vederea extinderii cîmpului de exploatare. Chimistii dr. Bernath Landwey în 1881 și dr. C. Istrate în 1889 fac studii asupra calității în compoziția sării de la Tg. Ocna¹⁸. Se introduce noul sistem de extracție în camere mari de tăiere și galerii. Ocnița este legată de Ocnele Unite printr-un tunel înclinat pentru transportul sării. Din 1870 se deschid 4 noi galerii de mare productivitate. În 1871 începe instalarea unei mașini cu aburi care, din 1873, înlocuiește la unele puțuri puterea animală la scoaterea sării din mină¹⁹. O dată cu terminarea căii ferate Adjud—Tg. Ocna sarea nu mai este expedită în țară cu carele. Între anii 1885—1896 sarea extrasă era transportată de la salină la gară cu un funicular lung de 2200 metri. Costul ridicat de întreținere a funicularului a determinat căutarea unui procedeu mai rentabil. De aceea, în 1891 a început construirea unui tunel pe sub munte lung de aproape 900

¹⁶ Ing. A. Nemeșiu, *Monografia salinei Tg. Ocna*, p. 14.

¹⁷ *Chestia domeniului Țîrgului Ocna*, p. 49.

¹⁸ Ing. A. Nemeșiu, *Exploatarea de sare Tg. Ocna*, Tg. Ocna, 1936, p. 13.

¹⁹ Gheorghe Iordache, *Icoane țîrgocnene*, București, 1940, p. 29.

metri care lega zona de exploatare cu gara²⁰. Terminat în 1894 tunelul este iluminat electric, iar transportul este efectuat mecanic de o locomotivă cu aburi pe cale ferată îngustă, iar din 1908 este adusă o locomotivă electrică²¹. Pentru aeraj s-a executat de la început în axa tunelului la jumătatea lungimii lui un puț de 27 metri. În numeroasele dosare de arhivă din acest timp apare o bogată corespondență purtată de ocnă cu firme românești și străine pentru cumpărarea utilajului necesar modernizărilor efectuate. În 1907 arde vechiul puț de extracție și acest accident a constrâns conducerea salinei să extindă exploatarea mecanică acționată cu energie electrică.

Îmbunătățirile tehnico-organizatorice au produs schimbări importante în activitatea salinelor, dar condițiile de viață ale rufetașilor au continuat să se înrăutățească. Munca individuală păstrează aspectul primitiv. Sarea se taie tot manual prin ciocănire migăloasă zile în șir deasupra unei brazde, manevratul și căratul drobilor rămîne același. Se menține sistemul de constrângere sever după vechile obiceiuri, ghirăul păstrează puterea deplină asupra ciocănașilor, îi bate, îi închide în ocnă după bunul-plac, le reduce din plata cuvenită, iar pe cei care se răzvrătesc îi scoate din rufet și-i trimite la oaste. Se mărește mereu cantitatea de sare cerută s-o taie un ciocănaș într-o zi, lucrătorii rămîn în ocnă 10—12 ore fără întrerupere, se intensifică ritmul muncii.

Pentru a mări profitul și pentru a scade prețul tonei de sare extrasă este redusă plata lucrătorilor. Într-un raport din noiembrie 1897 conducerea salinei scria : „cu uvrierii liberi este lesne a ne servi, dar cu dînșii nu putem atinge scopul de a reduce prețul de revenire a extracției la 3 bani pe tonă. Astăzi cu toate măsurile extreme ce am întreprins punînd la transportul sării în interior, lucrători arestați plătiți cu ziua, căutînd a găsi lucrători liberi cît mai ieftini 1,50 pe zi etc., tot a trebuit să trecem peste prețul de 3 bani, ce vom face în timp de vară cînd lucrătorii liberi se găsesc cu multă greutate cu plata de 2,50 pe zi?”²² Se apelează tot mai insistent să fie sporit numărul condamnaților care lucrează în mină, deoarece îndemnizațiile plătite acestora erau foarte mici.²³ La aceasta se adaugă și faptul că muncitorii nu aveau de lucru în permanență din lipsa comenzilor, a cererii de sare pe piață. Nefiind folosită decît în scopuri aproape exclusiv alimentare la sfîrșitul secolului al XIX-lea piața nu mai putea consuma întreaga producție de care ar fi fost capabile salinele noastre. De aceea, din rapoartele săptămînale cuprinse între februarie și iulie 1897 reiese că în foarte multe

²⁰ Arhiva Salinei Tg. Ocna, dosar 69/1894 inv. 1, (întregul dosar cuprinde documente referitoare la această problemă).

²¹ Ing. A. Nemeșiu, *Monografia salinei Tg. Ocna*, p. 18.

²² Arhiva salinei Tg. Ocna, dosar 69/1897, inventar 1, f. 60.

²³ *Ibidem*, f. 9 și următoarele.

săptămîni se lucra doar 2—3 zile, iar în unele săptămîni extragerea era suspendată complet „din cauza lipsei comenzilor”.²⁴ Pe domeniul ocnei era un surplus de brațe de muncă și aceasta constituia o condiție favorabilă pentru micșorarea veniturilor muncitorilor.

În această situație, celelalte privilegii pe care le aveau rufetașii din partea ocnei joacă un rol tot mai mare în viața lor. Cînd rufetașul lucra doar 2—3 zile pe săptămîină la tăiatul sării, în restul zilelor rămînea un țăran care trudea cu familia sa pe petecul de pămînt dat în folosință din domeniul ocnei. Pe de o parte ei sînt muncitori, pe de alta sînt foarte strîns legați de economia rurală dependentă însă tot de munca în salină.

Statul burghez, în dorința de a-și găsi noi surse de venituri, rînd pe rînd, după 1870 mai ales, încearcă să răpească vechile privilegii ale rufetașilor. Atunci cînd statul a vrut să-și însușească chiar zestrea funciară a ocnei, contestînd țăranilor proprietatea asupra loturilor și dreptul de a folosi lemnele din pădurile de pe domeniu, locuitorii s-au ridicat în masă pentru a-și apăra drepturile.

Statul era conștient că va întîmpina rezistența înverșunată a sătenilor dacă va ridica pretenții asupra domeniului. Cu toate acestea, nu voia să abandoneze hotărîrea, deoarece pe cele 16000 de hectare²⁵ care aparținuseră ocnei, în afară de sare erau numeroase alte bogății industrializabile, care o dată cu dezvoltarea capitalismului puteau fi exploatare de burghezie cu mari profituri. Astfel, în 1861 în jurul ocnelor erau 15 puțuri de petrol, numărul lor ajungînd în 1870 la 23 de puțuri care dădeau o producție de 8000 de vedre anual.²⁶ În 1884 se fac primele încercări de a exploata ozocherita pe valea Slănicului, iar între 1881—1894 începe exploatarea pe scară largă a pietrei de construcție din mai multe cariere.²⁷

Neînțelegerile între rufetași și stat au început în legătură cu dreptul de proprietate asupra loturilor de arătură. Considerîndu-se proprietar, statul a interzis vînzarea și cumpărarea pămînturilor stăpînite de țărani. Isprăvnicia ținutului Bacău și apoi judecătoria a primit ordin să nu mai autentifice legalitatea acestor vînzări²⁸. Deci statul se considera proprietar de drept în timp ce de fapt adevărații proprietari erau rufetașii și țăranii de pe domeniu. Pentru a justifica însă posesiunea, nici statul și nici rufetașul nu aveau acte de proprietate. Rufetașii stăpîneau loturile conform normelor cutumiere, obiceiului încetățenit și recunoscut de sute de ani. Unele hîrtii pe care le posedau: zapise, cărți de danie, foi de zestre — dacă avuseseră oarecare valabilitate pentru vechile rînduieli, legislația modernă le contesta autoritatea oficială. Înainte de 1840 numărul acestor hîrtii pe care le-au avut țăranii a fost și mai mare, domnitorul Mihail Sturza sub pretext că voia să le facă dreptate le adună și după ce le făcu să dispară încercă să

²⁴ Arhiva salinei Tg. Ocna, dosar 69/1897, inventar 1, f. 9 și urm.

²⁵ *Chestia domeniului Tîrgului Ocna*, p. 20.

²⁶ *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. I, București, 1957, p. 279.

²⁷ *Chestia domeniului Tîrgului Ocna*, p. 12.

²⁸ *Ibidem*, p. 10, 23.

răpească țăranilor și pământul. Țăranii și-au manifestat nemulțumirea, dar „oștirea s-a trimis contra lor — scrie un contemporan — și învingându-i, temnițele, fiarele și surghiunul au știut de soarta lor. Li s-au pus bouri în frunte și au fost trimiși în exil peste Dunăre”.²⁹ Această situație confuză nu a fost clarificată nici cu ocazia înfăptuirii reformei agrare din timpul domniei lui Cuza. Neglijăți în timpul împrumutării, rufetașii au înțeles că li se recunoaște proprietatea asupra terenurilor pe care le stăpâneau din domeniul ocnei. Cu ocazia modernizărilor de la ocnă țăranii considerau că statul își concentrează atenția numai asupra salinei în timp ce moșia rămâne proprietate a obștii rufetașilor. Și peste 20 de ani însă, situația era la fel de neclară, astfel că în 1884 prefectul de Bacău scria într-un raport către minister: „locuitorii acelei comune pretind a fi avînd un drept de proprietate căci au prezentat chitanțe de contribuție foncieră de 12 și de 15 lei, și, cu toate acestea, zic dînșii că pînă azi nu-și cunosc locurile ce li se cuvin deși plătesc fonciera”.³⁰ Li se pretinde deci „fonciera” ca oricărui proprietar, în același timp însă le este contestat dreptul de proprietate.

Proprietatea asupra terenurilor arabile este unul din izvoarele frământărilor care au avut loc pe domeniul Tg. Ocna. Un alt prilej de nemulțumire a fost în legătură cu drepturile asupra pădurii ocnei. Pînă în 1880 rufetașii puteau lua lemne din pădure fără restricție, pe baza unui bilet eliberat de ghirău sau cancelaria ocnei, formalitate care nu constituia o limitare a dreptului, ci mai mult o confirmare a privilegiului exclusiv al membrilor rufetului. În 1880 pădurea de pe domeniu a fost trecută din proprietatea salinelor în administrația domeniilor statului³¹ și li s-a interzis ocnenilor să-și ia lemne din pădure după vechiul sistem. Pentru asigurarea respectării acestor hotărîri în 1881 se înființează serviciul de pază silvică. Urmarea acestei măsuri este, așa cum se exprimă un raport al direcțiunii ocnei, că „rufetașii încă din 1882 nu au mai cerut acestei ad-țiuni țidule care trebuia să le eliberăm pentru a lua lemne pentru trebuințele lor”³². În același timp însă, încălcînd prevederile, în virtutea vechilor drepturi, rufetașii au continuat să se aprovizioneze cu lemne din pădurile ocnei.

Paznicii încercau să alunge pe cei care pătrundeau în pădure. Conflictele mărunte erau permanente. Noile dispoziții nu afectau numai pe cei care lucrau direct în ocnă, ci pe toți locuitorii domeniului, care în calitate de rude, foști rufetași etc. folosiseră pînă acum pădurile și terenurile de pe domeniu. Gh. Sion, un proprietar din partea locului, contemporan cu aceste frământări, apreciază că numărul delicvenților implicați în conflictul cu statul s-a ridicat la vreo 8000 de locuitori.³³ Într-un raport din iunie 1883 conducerea salinei se plîngea direcțiunii R.M.S.: „vă răspund că mijloa-

²⁹ Ștefan Meteș, *Din scrierile lui Gheorghe Sion. Viața și activitatea sa*, Sibiu, 1941, p. 165.

³⁰ *Chestia domeniului Tîrgului Ocna*, p. 47.

³¹ Arhiva salinei Tg. Ocna, dosar 69/1892, inventar 2, f. 8.

³² *Ibidem*.

³³ Ștefan Meteș, *Din scrierile lui Gheorghe Sion. Viața și activitatea sa*, p. 165.

cele ce le avem pentru paza plantației sînt insuficiente, cei doi curteni ce o păzesc nu-și pot face datoria deoarece pe de o parte vitele inundă plantațiunea din toate direcțiile, pe de altă parte ei sînt intimidati și amenințați chiar de locuitori“³⁴.

Trebuie remarcat că în acest conflict autoritățile locale de multe ori și-au rezervat o atitudine de expectativă. Raportul citat mai sus se plînge de comportarea acestor autorități în termenii următori: „Întrucît pentru concursul primăriei locale, în această privință n-avem a ne face nici o iluziune, deoarece toate demersurile ce le-am făcut pînă acum au rămas infructuoase, multe din adresele noastre către această autoritate au rămas chiar fără nici un răspuns. Nouă ni se pare că concursul onor primăriei locale nu-l vom putea avea decît printr-un ordin poruncitor de la Ministerul de Justiție“.³⁵

Serviciul silvic și administrația ocnei au întărit mereu paza pădurilor și au reușit în cele din urmă să oprească încercările individuale ale rufetașilor de a tăia lemne. Violența și rapiditatea cu care statul își consolidează pretensele drepturi asupra pădurilor au dus în pragul revoltei pe rufetași. În 1883 „țărani s-au sculat în masă contra presiunii ce li se făcea“ — scrie Gh. Sion.³⁶ Într-o singură zi bătrînii de prin sate au chemat pe locuitori să-și facă dreptate. Peste 1000 de oameni din 12 sate au pătruns în pădure, au alungat pe paznici și timp de mai multe zile au tăiat pădurile de pe versanții Slănicului depozitîndu-și în curți mari cantități de lemne, care peste 10—12 ani mai puteau fi încă văzute, putrezite de vreme. Cei de la guvern temîndu-se ca răzvrătirea să nu îmbrace un aspect sîngeros au ordonat să lase pe țărani să-și ia lemne din pădure.³⁷ Pentru a evita ascuțirea conflictului și pentru a-l aplana, statul, deși avea în vedere și folosirea armatei în ultima instanță³⁸, a acceptat provizoriu starea de fapt fără să o rezolve însă. Țărani se așteptau oricînd ca statul să reînceapă măsurile de constrîngere. „Țărani pe drept cuvînt sînt iritați — notează Gh. Sion — și nouă ne e frică ca această iritare să nu întrecă marginile cuvenite, cînd ei știu că dreptatea și adevărul e în partea lor.“³⁹ În 1884 rufetașii aflînd că guvernul pregătea împotriva lor o lege draconică, agitația se intensifică din nou. Într-un articol din acel an⁴⁰ Gh. Sion avertiza: „chestiunea este din cele mai grele și mai gingașe, căci cine ne garantează, că, dacă cei din București vor lovi în țărani de pe Valea Troțușului și a Slănicului, și ei, la rîndul lor, nu vor opune o rezistență“.

Deși nu mai încearcă să stăvilească tăierea pădurilor de către locuitori, totuși statul le intențiază inițial procese individuale, apoi un proces

³⁴ Arhiva Salinei Tg. Ocna, dosar 498/1883 (adresa din 14 iunie).

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Ștefan Metes, *op. cit.*, p. 165.

³⁷ *Ibidem*, p. 166.

³⁸ *Ibidem*, p. 82.

³⁹ *Ibidem*, p. 166.

⁴⁰ Intitulat *Cine împinge la răzvrătire?*, apărut în „Noua revistă“, nr. 44, Iași, 19/31 august 1884.

colectiv, învinuindu-i de încălcarea proprietății. Judecați în primă instanță la Bacău, rufetașii au fost condamnați la amenzi și despăgubiri de peste un milion de lei. Ajuțați de Gh. Sion, care era pe atunci procuror la Curtea de Apel, făc recurs, dar la Iași recursul este respins și ei rămân buni platnici. Sion interpela statul în termeni foarte incisivi: „ne întrebăm cu ce drept vine statul să revendice aceste pământuri? care-i sînt titlurile? oare ajunge statului de a avea armata și puterea în mînă, pentru a face orice ar voi din proprietatea privată? evident că nu”.⁴¹ „Ce putea face serviciul silvic — exclama Gh. Ghibănescu — contra acestor oameni, care, sprijiniți de usul și abuzul luării lemnelor nu voiau să știe de nimeni. Procesele silvice au curs cu miile, amenzile au atins milioane, dar ei au continuat sistemul lor”.⁴²

Inițial s-a încercat strîngerea amenzilor de la șavgăi, dar pentru a nu agita și mai mult frămîntările s-a renunțat și la aceasta. Un raport din 1900 consemna că „au distrus pădurea timp de 18 ani, fără să fie constrînși a plăti o centimă din amenzile obținute prin sentințe definitive”.⁴³ Conducerea salinei declinîndu-și amestecul în problemele statului nu a încercat să constrîngă nici pe delicvenții care munceau în ocna. Continuă să informeze R.M.S. de desfășurarea evenimentelor atunci cînd i se cerea, fără a face presiuni asupra rufetașilor. De altfel, toată lumea și mai ales rufetașii aveau convingerea că niciodată nu li se va putea lua un milion și jumătate. Oficial era recunoscut că „nu s-ar putea răscumpăra locuitorii nici cu averea lor, nici cu întregul domeniu”.⁴⁴

În toată această lungă perioadă de două decenii oît au durat frămîntările rămîne impresionantă solidaritatea lucrătorilor. Atunci cînd li s-au intentat procese ei se adunau, se consfătuiau, alegeau delegații pe care îi trimiteau în instanță pe cheltuiala obștei. Inițiativa o aveau rufetașii care lucrau în mină, dar uneori erau aleși printre delegați și bătrînii satorilor care puteau depune mărturie pentru vechile rînduieli.

Între timp situația anormală de pe domeniul ocnei începe să frămînte și cele mai înalte cercuri politice. Au loc mai multe interpelări în Cameră, opoziția face din problema rufetașilor din Tg. Ocna un prilej de propagandă demagogică. Se cerea mereu urgentarea rezolvării situației. Foarte mulți își dădeau seama că sub această aparentă legalitate mocnește germenul unei posibile răzvrătiri de mari proporții care putea izbucni la ivirea unui pretext neînsemnat. Procesele intentate atîta timp oît nu erau urmate și de sancționarea vinovaților rămîneau o ridiculă formalitate. Ghibănescu în încheierea raportului său asupra acestei probleme trăgea concluzia că „rezolvarea acestei chestiuni nu era de competența instanțelor judecătorești pe cale de tranzacție individuală. Parlamentul e chemat a dezlega această

⁴¹ Ștefan Meteș, *op. cit.*, p. 166.

⁴² *Chestia domeniului Tîrgului Ocna*, p. 57.

⁴³ *Ibidem*, p. 12.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 35.

încurcată chestiune, care, prin începutul ei, atinge începuturile țării noastre".⁴⁵

Încă din 1871 o comisie începuse cercetarea situației, rezultatul fiind întocmirea legii din 1883. Dar nici această lege și nici altele care i-au urmat n-au fost votate în Cameră. În august 1891, regele trecînd prin gara Tg. Ocna și lucrătorii au ieșit în număr mare pentru a-i înmîna o petiție în care scriau : „de zece ani trecuți statul la orice tăiere se face de către noi, ne vedem dați în judecată și chemați pe la tribunalul din Bacău și pe la Curtea de Apel din Iași fără nici un motiv ; că de cînd ne-am văzut așezați pe aceste locuri s-a tăiat această pădure și s-a stăpînit și s-a apărut de noi".⁴⁶

Agitată, R.M.S. cerea mereu detalii de la conducerea salinei asupra situației de pe domeniu. Într-o asemenea adresă din 8 iunie 1892 conducerea salinei raporta că rufetașii n-au mai cerut dovezi pentru a mai lua lemne din pădure de peste 10 ani, „cu toate acestea locuitorii de aici, fie sau nu rufetași, își iau lemne fără a cere nici o autorizare de la vreo autoritate".⁴⁷

Locuitorii continuau să cuprindă în proprietatea lor noi pămînturi arabile sau fînețe din domeniul ocnii. În 1892 salina adresează mai multe cereri primăriei și poliției locale pentru a interveni împotriva țăranilor care împrejmuiseră cu gard noi terenuri. Ocna cere urgentarea operațiunii „deoarece trecînd mai mult timp, ei și-ar aroga dreptul de stăpînire și statul ar trebui în asemenea caz a face cheltuieli cu procese"⁴⁸. Deși sesizată încă din aprilie, pînă în iunie autoritatea locală nu făcuse încă nimic efectiv împotriva celor învinuiți.⁴⁹

În centrul neînțelegerilor își face loc și problema fînețelor și pășunilor, strîns legate de loturile de hrană și de pădure. Singură direcțiunea ocnelor mărturisea în 1892 că fînețele și pășunile pînă atunci nu fuseseră nici inventariate și nici măsurate vreodată.⁵⁰ Era obiceiul ca vitele rufetașilor să pască slobod pe imașuri, mai ales că majoritatea acestor vite erau folosite la ocnă sau la transporturile de sare în țară și spre Galați. De asemeni, în păduri șavgăii curățiseră poieni de pășunat sau de cosit pe care le considerau proprietatea lor. Implicit, o dată cu situația loturilor de cultură și a pădurilor trebuia rezolvată și cea a fînețelor. Prin raportul din 17 noiembrie 1892 către R.M.S. conducerea salinei mărturisea greutățile pe care le întîmpina în încercarea de a-și revendica proprietatea asupra acestor terenuri : „foarte multe porțiuni din pășune sînt cuprinse de locuitori, fînul ce se putea cosi era sistematic furat de săteni, iar poliția atunci cînd era solicitată să reglementeze situația rămînea indiferentă".⁵¹

⁴⁵ *Chestia domeniului Tîrgului Ocna*, 1900, p. 57.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 37.

⁴⁷ Arhiva salinei Tg. Ocna, dos. 69/1892, inventar 2, f. 8.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 5.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 16.

⁵¹ *Ibidem*.

Vrînd să iasă onorabil din această situație extrem de încurcată, direcțiunea ocnei își continuă raportul cu rugămîntea : „în fața acestora precum și în considerațiunea că înposesiindu-se nu s-ar putea dobîndi o amendă corespunzătoare valorii lui, sîntem de părere a se trece acest pămînt sub ad-țiunea domeniilor statului.“⁵² În 1893 este trimis un inginer pentru a ridica planul domeniului ocnei. Suspicioși față de orice încercare a statului de a se consolida ca proprietar, oamenii îi interzic inginerului să facă măsurătorile, silindu-l să plece din localitate.

La sfîrșitul anului 1895 statul încă nu găsisese nici o soluție pentru concilierea neînțelegerilor. Țăranii dispuneau de pădure în mod liber. „Cît privește pădurea de la Tg. Ocna — scria un silviculor în decembrie 1895 — cu mijloacele de care dispunem astăzi pentru paza ei, cu ajutoarele ce ni se dă de către administrația locală, cum și soluțiunile instanțelor judecătorești, conduc că în cel mai scurt timp are să se devasteze cu desăvîrșire, dacă nu se tranșează și stabilește grabnic dreptul de proprietate“⁵³.

În 1899 este formată o nouă comisie pentru rezolvarea situației de pe domeniul Tg. Ocna. Însăși ministrul agriculturii, comerțului și industriei, N. Fleva, arăta în referatul său că asupra terenurilor stăpînite de rufetași statul nu-și poate face iluzii deoarece este imposibil să izgonești atîtea mii de oameni care de generații trăiesc acolo.⁵⁴

În discuțiile avute de comisie cu locuitorii din mai multe comune, comisia constată „cu regret“ că „erau agitați și nu de puține ori protestau contra dispozițiilor noastre acceptate și de delegații lor anteriori, că ei au dreptul a merge oricînd în pădure și nu-i putem opri nici chiar cu armata“.⁵⁵ Autoritățile locale se manifestă din nou ostil față de intențiile statului, ale comisiei. Primarul își exprimă dorința „ca atît imaşul cît și pădurea să se lase pe seama și la dispoziția comunei.“⁵⁶ De asemeni, despre polițaiul local raportul președintelui comisiei notează : „Domnul polițai local, nu s-a sfiit a critica dispozițiunile noastre, atît față de membrii comisiunii, cît și către locuitori, cu care este zilnic în contact, mai mult încă, aceste măsuri au fost criticate către brigadierul silvic și alții“.⁵⁷

Rezultatul activității acestei comisii a fost conturarea legii sancționată în martie — mai 1900. Legea prevedea recunoașterea proprietății statului asupra pădurii aproape în întregime precum și a bogățiilor subso-lului. Pămînturile arabile stăpînite de către locuitori rămîn în proprietatea acestora. De asemeni, sînt anulate toate procesele și urmăriirile de delictе silvice, precum și amenzile hotărîte prin sentințele judecătorești pentru aceste delictе.

Legea de mai sus a fost prezentată elogios de politicienii, juriștii și chiar istoricii de atunci. Toți au scos în relief dreptatea care li se făcea

⁵² Arhiva salinei Tg. Ocna, dosar 69/1892, inventar 2, f. 16.

⁵³ *Chestia domeniului Tîrgului Ocna*, p. 57.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 26.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 18.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 19.

locuitorilor recunoscându-se acestora proprietatea asupra pământurilor. În realitate însă, legea este o deposedare oficială a rufetașilor de vechile privilegii. Li s-a recunoscut un lucru — proprietatea asupra pământurilor arabile — pe care statul era convins că nu l-ar fi putut dobândi niciodată căci cei 8000 de oameni dovediseră hotărîrea de a-l apăra chiar și împotriva armatei. Deci legea nu e rezultatul unui act de dreptate sau de caritate. Pe de altă parte însă, anularea amenzilor penale, recunoașterea proprietății asupra pământului arabil, concesiile făcute în legătură cu pădurile demonstrează îndârjirea cu care țaranii și rufetașii și-au apărat vechile drepturi.

După 1900 numărul muncitorilor din ocna scade, pe de o parte datorită introducerii mașinilor, pe de alta datorită restrîngerii producției deoarece sarea de aici era folosită aproape exclusiv pentru consumul alimentar, nefiind valorificată industrial. Vechii rufetași care-și câștigaseră existența ca muncitori și țărani s-au diferențiat. Unii au rămas muncitori salariați la mină abandonînd treptat preocupările agricole și viața lor se contopește cu viața proletarietului din întreaga țară, ceilalți se limitează la munca agricolă în numeroasele sate de pe fostul domeniu al ocnei.

În anii 1935—1936 asistăm la un epilog al luptei rufetașilor pentru pământ. Vechiul conflict este redeschis. Legea din 1900, nereferindu-se direct la situația fînețelor și pășunilor, imășurile au rămas în folosință obștească. În toamna anului 1935 însă, direcțiunea ocnei, pentru a realiza amenajări și pentru a instala mai multe sonde, încearcă să cuprindă o parte din aceste imășuri.⁵⁸ Obștea devălmașilor „Salina” îi deschid însă proces. Cu această ocazie sînt reluate vechi argumente. În întîmpinarea făcută, ing. A. Nemeșiu, directorul salinelor, argumenta împotriva pretenției țaranilor astfel : „Acest teren, cum am spus, este proprietatea C.A.M.R.R. fost R.M.S., se găsește în planurile de situație și inventarul general al lucrurilor sale la poz. ct. nr. 1 cu o suprafață totală de 196.552 m.p. în evidență ca proprietate cu mult înainte de anul 1850 cînd s-a deschis puțul Ocnița”.⁵⁹ Dar procesul se încheie în favoarea reclamanților și astfel administrația ocnei este nevoită în anii următori să plătească amenzi pentru construcțiile făcute pe terenul obștei devălmașilor.

În condițiile concrete de pe domeniul Tg. Ocna rufetașii au încercat — după cum am văzut — să-și apere vechile drepturi. Neorganizați, fără o ideologie revoluționară, crezînd în spiritul de dreptate al statului, legilor și politicianilor burghezi, ei și-au apărat drepturile, îndeosebi prin mijloace legale, dar uneori și prin acte spontane de răzvrătire.

⁵⁸ Arhivele salinei Tg. Ocna, dos. 1936, inventar 19 („Copie de pe cererea obștiei devălmașilor-Salina din Tg. Ocna—Bacău”).

⁵⁹ *Ibidem* (adresa directorului Salinei către șeful poliției din Tg. Ocna — 24 decembrie 1935).